

VERGİ MÜKELLEFLERİNİN VERGİ DENETİM ALGILARI ÜZERİNE AMPİRİK BİR ÇALIŞMA¹

AN EMPIRICAL STUDY ON TAX AUDIT
PERCEPTIONS OF TAXPAYERS

Mustafa TAYTAK*

Tuğba AKYÜZ DALKIRAN*

ÖZ

Kamu finansmanının en önemli gelir kaynağı olan vergilerin, zamanında ve eksiksiz toplanabilmesini sağlayan unsurlardan birisi de etkin bir vergi denetim sistemine sahip olmaktır. Vergi denetimi, idarenin ve mükelleflerin vergi kanunlarına uygun hareket edip etmediğinin belirlenmesi ve belirlenen hatalı uygulamaların düzeltilmesini sağlayarak vergi kayıp ve kaçaklarının önüne geçmek amacıyla vergi idaresi tarafından yapılmaktadır. Bu çalışmada mükelleflerin ödevlerini yerine getirmeleri noktasında vergi denetim algılarının önemini ortaya koymak üzere Uşak ilinde faaliyet gösteren gelir vergisi mükellefleri üzerinde bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin yorumlanmasında SPSS 23.0 paket programı kapsamında T-Testi ve Anova (F) testi analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışma sonucunda vergi tahsilâtının vergi kapasite

ABSTRACT

One of the factors which provides taxes, the most important income source of public finance, to be collected completely and on-time is to have an effective tax supervision system. Tax supervision is carried out by tax administration in order to identify whether the administration and taxpayers act in accordance with tax legislations or not and prevent tax loss and evasion by correcting the identified improper practices. In this study, a survey was conducted on income taxpayers operating in Uşak province in order to present the importance of tax supervision perceptions of taxpayers on fulfilling the irduties. T-Test and Anova (F) test analysis methods were used within SPSS 23.0 package programme in interpretation of the obtaine ddata. As a result of the study it was determined that taxsupervision

* Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, mustafa.taytak@usak.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-0987-1123

* Bilim Uzmanı, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Mezunu, tugba.akyuz@usak.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-0987-1123
Taytak, M., Akyüz Dalkıran T. (Ocak 2019). Vergi Mükelleflerinin Vergi Denetim Algıları Üzerine Ampirik Bir Çalışma, *Vergi Raporu*, 232, (35-52).

¹ Bu makale, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Tuğba AKYÜZ DALKIRAN tarafından hazırlanan ve 14.09.2018 tarihinde kabul edilen "Vergi Mükelleflerinin Denetim Algısı: Uşak İli Örneği (Danışman: Dr. Mustafa TAYTAK)" adlı yüksek lisans tezinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

düzeğine yakın bir düzeyde yapılabilmesi, vergi sisteminde adaletin sağlanması ve vergide meydana gelen kayıpların ve kaçakların önlenmesi açısından vergi denetiminin önemli bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Denetim, Vergi, Vergi Denetimi, Vergi Denetim Algısı

JEL Sınıflandırması Kodları: J1, J78, H20

GİRİŞ

Modern vergi sistemlerinde olduğu gibi Türkiye’de gelir üzerinden alınan vergiler de esas itibarıyla beyan esasına dayanmaktadır. Beyan usulünde vergi mükellefleri ödeyecek oldukları vergi miktarını kanunda belirtilen yöntemler çerçevesinde hesaplayarak vergi dairesine beyanname ile bildirmektedirler. Beyan usulünün uygulandığı vergi sistemlerinde mükelleflerin beyanlarının gerçeği yansıtıp yansıtmaması büyük önem taşımaktadır. Beyannamelerin gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tespit edilmesindeki en önemli ilkelerden birisi de etkin bir vergi denetimine sahip olmaktır.

Vergi denetimi; vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi amacıyla vergi idaresi ve vergi mükelleflerinin kanunlara uygun olarak davranıp davranmadıklarının tespit edilmesine yönelik yapılan uygulamaların tümüne denilmektedir. Vergi denetimi uygulanırken vergi denetiminin bir tarafını denetim elemanları oluştururken diğer tarafını ise vergi mükellefleri oluşturmaktadır. Bu nedenle vergi sisteminin durumu değerlendirilirken vergi mükelleflerinin vergi denetimi hakkındaki tutum ve davranışları büyük önem taşımaktadır. Bizlerde çalışmamızda vergi denetimiyle ilgili mükelleflerde oluşan algıların önemini ve vergi mükelleflerinin denetim algıları sonucunda mükelleflerde ortaya çıkan davranışları Uşak ilinde gerçekleştirmiş olduğumuz anket çalışması sonucunda elde ettiğimiz veriler ışığında ortaya koymaya çalıştık.

1- VERGİ DENETİMİ KAVRAMI

Devletler, var olma sebebi olan hizmetleri

was important in terms of collecting tax esclose to the tax capacity level, providing justice in tax system and preventing tax losses and evasion.

Keywords: Audit, Tax, Tax Auditing, Perception of Tax Auditing

JEL Classification Codes: J1, J78, H20

gerçekleştirebilmek için harcama yapmak durumundadırlar. Kamu harcamalarını karşılamak üzere ihtiyaç duyduğu en önemli finansman kaynağı ise vergilerdir (Bakır, 2009:151). Türkiye Cumhuriyeti Devleti de 1982 Anayasasının “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür” (md. 73/3) amir hükmünden hareketle vergi toplamaktadır. Verginin zorunlu bir ödeme olmasından dolayı devletler vergi toplama konusunda bazen belirli dirençlerle karşılaşabilmektedirler. Verginin buna benzer temel özellikleri dikkate alındığında mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirmeleri güçleşmektedir. Bu ve benzeri durumlar karşısında vergi tahsilâtının noksan gerçekleştirilme ihtimaline karşılık vergi denetimine olan ihtiyaç artmaktadır (Oğuztürk ve Ünal, 2015:209). Bunun yanında uygulanan maliye ve vergi politikalarının etkili olabilmesi için, belirtilen beyanların doğru olması ve zamanında ödemesi gerekmektedir. Beyan sistemi ise birtakım riskleri bünyesinde barındırmaktadır. Bunun nedeni vergi mükelleflerinin ekonomik, sosyal, psikolojik vb. nedenlerden dolayı vergi vermek istememesidir (Bakır, 2009:6).

Mükelleflerin vergi ödememe potansiyelleri ya da bilerek vergi kaçırma eğilimlerinin, uygulamada gerçek gelir ile beyan edilen gelir arasında farklar oluşturacağından beyan edilen vergiler ve beyannameler vergi denetimine tabi tutulmaktadır. Vergi denetimi; vergiyi doğuran olayın meydana gelmesiyle başlayıp tahsili ile sonuçlanan bir süreçtir. Bu bağlamda vergi denetimi, vergilendirme

sürecinde vergi mükelleflerinin ve vergi idaresinin kanunlara göre hareket edip etmediklerini araştırarak gerekli delillerin toplanması ve elde edilen deliller çerçevesinde değerlendirme yapılması olarak ifade edilmektedir (Organ, 2008:37-38).

Daha geniş bir ifadeyle vergi denetimi; devletin kamu giderlerini karşılamak üzere vergi ödeyen mükelleflerin vergisel yükümlülüklerini gerçekleştirip gerçekleştirmediklerini; hesapların ve kayıtların gerçeği yansıtır yansıtmadığını; vergi idaresi ile mükelleflerin vergi sisteminde bulunan kurallara göre davranıp davranmadıklarını tespit etmeye yönelik olan ve vergi idaresi tarafından gerçekleştirilen işlemler olarak da tanımlanabilmektedir (Hastürk, 2010:12). Vergi denetimi ile ilgili diğer bir husus da idarenin ve mükelleflerin vergi mevzuatına uygun hareket edip etmediklerinin araştırılması olması nedeniyle vergi denetiminin yalnızca mükellefe değil aynı zamanda vergi idaresine de uygulanması gerektiği sonucuna varılmaktadır (Erdem, 2011:47).

2- TÜRKİYE'DE VERGİ DENETİM TEŞKİLATININ GELİŞİMİ

Türkiye'deki vergi denetiminin tarihsel gelişimini, Cumhuriyet öncesi dönemde, Cumhuriyet sonrası dönemde ve Günümüzde vergi denetimi olarak incelemek mümkündür.

2.1- Cumhuriyet Öncesi Dönemde Vergi Denetim Teşkilatı

Türkiye Cumhuriyeti vergi denetim örgütü, Osmanlı Devleti'nden devralınmış ve Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana varlığını devam ettirmiş olan bir sisteme sahiptir. Osmanlı Devleti şer'i hükümlerin uygulandığı teokratik bir devlet olmasından dolayı Devletin her kesiminde olduğu gibi Osmanlı vergi sisteminin oluşmasında da şer'i hükümler etkili olmuştur (Organ, 2008:94).

Osmanlı Devleti'nin vergi sistemi toprak düzeni ve askeri düzenle iç içe olmasından dolayı Osmanlı Devleti vergi gelirleri, düzenli toplanan batılı anlamda bir "vergi devleti" olamamıştır

(Öncel vd., 1985:10). Çağdaş anlamda bir maliye örgütü olmaması nedeniyle 19'uncu yüzyılın sonlarına doğru, devletin bütün mali işlemlerini denetim altına almak amacı ile denetim örgütünün kurulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç nedeniyle dönemin Maliye Nazırı (Bakanı) tarafından hazırlanan ve padişah tarafından onaylanan 25 Temmuz 1879 tarihli İrade-i Seniye'ye dayanılarak çıkarılan Teftiş Muamelaatı Maliye Nizamnamesi ile Heyet-i Teftiş-i Maliye yani Maliye Teftiş Kurulu kurulmuştur (Sarılı, 2004:63,64). Maliye Teftiş Kurulu kurulduğu yıllarda sadece Osmanlı ordusunun harcamalarını denetlemekte iken zamanla yetkileri genişletilerek devletin tüm gelir ve giderlerini denetleme görevi verilmiştir (Sarılı, 2004:64). Bundan dolayı Türkiye'de vergi denetimlerinin 1879 yılında Maliye Teftiş Kurulu'nun kurulmasıyla başladığı kabul edilmektedir (Doğan, 2010:1).

2.2- Cumhuriyet Dönemi Vergi Denetim Teşkilatı

Cumhuriyet'in kurulmasıyla Türk mali sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır. 1925 yılında aşar vergisinin kaldırılmasıyla ilk ve önemli bir vergi reformu gerçekleşmiştir. Aşar vergisinin kaldırılmasıyla hazinede büyük bir gelir kaybı meydana gelmiş ve bu gelir kaybını gidermek için yürürlükte olan temettü vergisi kaldırılarak 1926 yılında bunun yerine kazanç vergisi kanunu getirilmiştir (Uman, 2010:190). Kazanç vergisi kanunu beyanname usulüne geniş bir yer vermesi sebebiyle modern vergileme açısından önemli bir yere sahiptir. Söz konusu bu kanunla beyannamelerin incelenmesi görevi tahakkuk teftiş memurlarına verilmiş olup tahakkuk teftiş memurları vergi denetim görevini gerçek anlamda üstlenmiş ilk vergi inceleme elemanları olarak kabul edilmektedir. Fakat eğitim ve deneyim olarak yeterli olmadıklarından vergi denetimi alanında başarılı olamamış ve kaldırılmıştır (Tuncer, 2001:5). Bu uygulamanın kaldırılmasıyla

1934 yılına kadar denetim işlerinde serbest muhasebecilerden faydalanılmış, vergi incelemelerinde serbest muhasebecilere çeşitli görevler verilmiştir. Fakat 1934 yılında Muamele Vergisi Kanunu'nun kabul edilmesiyle bu uygulamaya da son verilmiştir (Sarılı, 2004:65).

Türkiye'de vergi reformu ile ilgili en önemli çalışmaların 1943 yılında başladığı söylenebilir. Bu yıllarda yürürlükte olan kazanç vergisinin ihtiyaçları karşılayamaması, bilimsel ve modern bir vergi sisteminin ortaya çıkmasını gerekli kılmış ve bu alanda yeni bir örgütlenmeye gidilmesi zorunlu olmuştur (Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, 1). Girişilen bu reformun başarılı olarak gerçekleştirilmesini ve vergi denetiminin ülke genelinde yeni bir açıdan ele alınıp organize edilmesini gerçekleştirmek üzere 28 Mart 1945 tarihinde Maliye Bakanlığı'na bağlı Hesap Uzmanları birimi kurulmuştur (Uman, 2010:193).

2.3- Günümüzde Vergi Denetim Teşkilatı

Cumhuriyet döneminde çağdaş bir vergi sistemi oluşturulmaya çalışılmasına rağmen denetim mekanizmalarından istenilen verimin alınmadığı görülmüştür. Bu dönemde her ne kadar devlet denetleme kuruluşlarında ve özel sektörde nitelikli elemanlar yetişmiş olsa da gerekli yasal düzenlemelerin yapılmamasından dolayı vergi denetimi etkili olamamıştır (Çavuş, 2006:24). Bundan dolayı, ülkemizin şartlarına ve ihtiyaçlarına göre yeni birimler kurulmuş, ihtiyaçlarına yanıt vermeyen birimler ise ortadan kaldırılmıştır. Bu kapsamda 14.02.1983 tarihinde 178 sayılı KHK ile bugünkü anlamda Maliye ve Gümrük Bakanlığı kurularak ilk köklü değişiklik yapılmıştır (Tekin ve Çelikkaya, 2011:209). Bu dönemde denetim mekanizmalarının istenilen düzeyde işletilememesi ve vergi denetiminin etkin bir şekilde gelişmemesinden dolayı 1989 yılında 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu çıkarılmış ve bu kanun ile bağımsız

denetçilik kavramı vergi denetimimizde yerini almıştır. Böylece Dünyada önemli bir yere sahip olan Yeminli Mali Müşavirlik Kurumu Türkiye'de de yasal düzenlemeye tabi tutularak sisteme dâhil edilmiş ve vergi denetiminde kamu denetçilerinin yanında bağımsız denetçilerde bulunmaya başlamıştır (Koç, 2011:125).

1983 yılında Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Gümrük Teşkilatı, 1993 yılında Maliye Bakanlığı'ndan ayrılmıştır. Bunun sonucunda 19.06.1994 tarih 543 sayılı KHK ile gelir idaresinin taşra teşkilatında Gelirler Bölge Müdürlükleri ve Vergi Dairesi Başkanlıkları kurulmuştur (Beşel, 2017:65). Gelirler Genel Müdürlüğü'nün görevleri 24.06.1994 tarihinde tekrar belirlenmiş olup ilk defa görevleri kısmında vergi denetimi tabirine yer verilmiştir. 2005 yılına gelindiğinde ise Gelirler Genel Müdürlüğü kaldırılmış ve yerine Maliye Bakanlığı'na bağlı 5345 Sayılı Gelir İdaresi Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Gelir İdaresi Başkanlığı getirilmiştir (Aydın, 2006:8,9).

2006 yılına gelindiğinde ise Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı ve Gelir Politikaları Genel Müdürlüğü kurulmuş, 2007 yılında ise Maliye Bakanlığı'nda iç denetim birimi kurularak iç denetçi ataması yapılmıştır (Maliye Bakanlığı Tarihçesi). Bunun yanında, 01.08.2010 tarihinde 6009 sayılı Kanun ile Maliye Bakanlığı içerisinde Vergi İnceleme ve Denetim Koordinasyon Kurulu kurulmuştur (6009 Sayılı Kanun Md. 26). 2011 yılına gelindiğinde ise 646 Sayılı KHK ile Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı vergi teşkilatı içerisinde yerini almıştır. Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı'nın kurulmasıyla vergi incelemesi görevine sahip olanlar vergi müfettişi ünvanı ile tek çatı altında birleştirilmiş ve bu kurula bağlanmıştır (Tekin ve Çelikkaya, 2011:209).

Son olarak 24.06.2018 tarihinde Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesiyle 9 Temmuz 2018 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 703 sayılı KHK ile Maliye Bakanlığı'nın ismi Hazine ve Maliye Bakanlığı olarak de-

ğiştirilmiş ve 13/12/1983 tarihli ve 178 sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlükten kaldırılarak "1" numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın görev ve yetkileri yeniden belirlenmiştir.

3- LİTERATÜR TARAMASI

Vergi mükellefleriyle ilgili geçmişten günümüze kadar çeşitli ülkelerde ve Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında, daha çok vergi mükelleflerinin vergiye olan uyumu üzerinde denetimin etkisini inceleyen çalışmaların literatürde yer aldığı görülmektedir.

Literatürde yer alan çalışmaların başında Allingham ve Sandmo tarafından 1972 yılında yapılan çalışma gelmektedir. Bu çalışmada mükelleflerin denetlenme ve ceza görme olasılıklarının artmasının mükelleflerin doğru beyanda bulunma olasılıklarını arttıracığı ifade edilmiştir. Vergi denetimi ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışmada Allingham ve Sandmo tarafından ortaya çıkarılan teoriyi destekler nitelikte sonuçlara ulaşılmıştır. Mason ve Calvin (1984), tarafından yapılan çalışmada vergi mükelleflerinin vergi ödeme nedeninin yakalanma korkusu olduğu ifade edilmiştir. Witte ve Woodbury (1985), denetim olasılıklarının artması durumunda vergi mükelleflerinin daha fazla vergi beyan ettiklerini ifade etmişlerdir. Alm, Jackson ve Mckee (1992), vergi mükelleflerinin beyanname vermelerinin daha fazla yapılan denetim ve ceza oranı ile arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Slemrod, Blumenthal ve Christian (2001), denetlenme olasılığını bilen mükelleflerin beyan ettikleri gelirlerin ve vergi miktarlarının arttığının görüldüğünü belirtmişlerdir. Maciejovsky, Kirchler, Schwarzenberger (2007), vergi denetim olasılığının yüksek olduğu dönemlerde vergi uyumunun arttığını, vergi denetim olasılığının azaldığı dönemlerde ise vergi uyumunun azaldığının görüldüğünü belirtmişlerdir.

Türkiye'de ise vergi denetimini ele alan çalışmaların başından 1993 yılında Muter, Sakınç ve Çelebi tarafından Manisa ilinde 505 mükellefe uyguladıkları anket ile mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını araştıran çalışması gelmektedir. Bu çalışmada mükelleflerin, vergi kaçakçılığının önlenmesi amacıyla alınması gereken tedbirlerin denetim sıklığı ve eğitim konusu olduğu görülmüştür. Yeniçeri (2004), tarafından İstanbul ilinde yapılan çalışmada ise vergi denetiminde etkinliğin artırılarak yükümlülere her an denetlenebilecekleri hissini verilmesi gerektiği ve yapılan denetimlerin caydırıcı bir ceza uygulamasıyla desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Savaşan ve Odabaş (2005), tarafından 534 SMMM ile yapılan anket çalışmasında vergi cezalarındaki caydırıcılık ve aktif bir denetim ile mükelleflerin denetim algısını yükseltmenin mümkün olduğu ifade edilmiştir. Çiçek (2006), tarafından İstanbul ilinde 502 vergi mükellefini kapsayan anket çalışması sonucunda gerek mükellefler açısından gerekse vergi idaresi açısından, mükelleflerin olumsuz davranışlarını azaltmak ve vergi gelirlerinin artırılması için denetimlerin artırılması gerektiğini belirtilmiştir. Tuay ve Güvenç (2007), tarafından Türkiye'deki mükelleflerin vergiye yönelik tutumlarını incelenmek amacıyla yapılan çalışmada da vergi adaletinin oluşması için ceza ve denetimlerin adil olarak uygulanmasının vergiye gönüllü uyum üzerinde önemli bir etkisi olduğu belirtilmiştir. Doğan (2010), tarafından Manisa'da 272 vergi mükellefine uygulanan anket sonucunda vergilendirme sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için vergi denetiminin olması gerektiği ve vergi denetimlerinin vergi kayıplarını azaltmanın en etkili yolu olduğu belirtilmiştir. Sağlam ve Aytaç (2015), tarafından Çorum ilinde yapılan anket çalışması sonucunda vergiye karşı gönüllü uyumun artırılmasında vergi denetim elemanlarının davranışlarının önemli olduğu ortaya konulmuştur. Çiçek ve Kıymık (2018), tarafından Burdur ilinde 360 vergi mükellefine uygu-

lanan çalışma sonucunda ise yapılan denetimler sonucunda verilen cezaların, ceza alanlar üzerinde caydırıcı bir etki yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

4- VERGİ MÜKELLEFLERİNİN DENETİM ALGISININ TESPİTİ İLE İLGİLİ ALAN ÇALIŞMASI

4.1- Araştırmanın Amacı

Vergi denetimi uygulanırken vergi denetiminin bir tarafını denetim elemanları oluştururken diğer tarafını ise vergi mükellefleri oluşturmaktadır. Bundan dolayı vergi sisteminin durumu değerlendirilirken vergi mükelleflerinin vergi denetimi hakkındaki tutum ve davranışları büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple çalışmamızda Uşak ilinde faaliyet gösteren vergi mükelleflerinin beyannamelerini bildirmeleri konusunda vergi denetimiyle ilgili mükelleflerde oluşan algıların önemini ortaya koymak ve vergi mükelleflerinin denetim algıları sonucunda mükelleflerde ortaya çıkan davranışların araştırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışmadan elde edilen analizler sonucunda vergi mükelleflerinin vergi ödevi ve vergi denetimi konusunda yanlış bir algıya sahip olmaları durumunda bu algıların düzeltilmesine yönelik öneriler getirilerek vergi denetimi sisteminin etkili ve verimli bir şekilde işlemesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

4.2- Araştırmanın Yöntemi

Vergi mükelleflerinin vergi denetim algısını araştırmak amacıyla Uşak ilinde faaliyet gösteren 471 vergi mükellefine bir anket çalışması uygulanmıştır. Mükelleflerin denetim algısı, literatürde daha önceden Tuay ve Güvenç (2007),

Doğan (2010), Sağlam ve Aytaç (2015) ve son olarak Çelebi (2016) tarafından kullanılmış olan ölçeklerin geliştirilmesi ile oluşturulan anket soruları kullanılarak ölçülmüştür.

Anket çalışması iki bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde vergi mükelleflerinin demografik özelliklerini tespit etmeye yönelik sorular yer alırken, ikinci bölümde ise vergi mükelleflerinin vergi denetim algılarını ölçmeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümdeki sorular 5'li Likert tipi ile sorulmuştur. Bu ölçeğe göre denekler sorulara (1= Hiç Katılmıyorum)'dan (5= Tamamen Katılıyorum)'a uzanan bir aralıkta cevap vermişlerdir.

4.3- Araştırmanın Sonuçları

Anket çalışmasında verilerin elde edilmesinde ortaya çıkabilecek sorunların en aza indirilmesi amacıyla yüz yüze görüşme yöntemiyle anket formları doldurulmuştur. Anket çalışması sonucunda elde edilen veriler SPSS 23.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde çeşitli tanımlayıcı istatistiklerle birlikte ikili karşılaştırmalarda bağımsız gruplar T testi, çoklu karşılaştırmalarda ise tek yönlü Anova testi kullanılmıştır.

4.3.1- Güvenilirlik Analizi Sonucu

Araştırmada anket verilerinin güvenilirlik analizini hesaplamak üzere Cronbach's Alpha kat sayısı kullanılmıştır. Analizden elde edilen sonuca göre Cronbach's Alpha kat sayısının 0,744 olduğu görülmüştür. Elde edilen Alfa katsayısı ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 1: Güvenilirlik Analizi

Örneklem = 471					
Soruların	Ortalama	Minimum	Maksimum	Aralık	Maks./Mini.
	3,333	2,042	4,125	2,083	2,020
Güvenilirlik Katsayısı = 33 Soru					
Güvenilirlik Alfa Katsayısı = 0,744		Standart Alfa Katsayısı = 0,749			

4.3.2- Frekans Analizi Sonuçları

Ankete katılan mükelleflerin demografik özelliklerini gösteren frekans analizi sonuçları bu başlık altında ele alınmıştır.

Tablo 2'de, vergi mükelleflerinin cinsiyetlerine göre dağılımları yer almaktadır. Vergi mükelleflerinin cinsiyetlerine göre dağılımları incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların %80,5'i erkek (n=379), %19,5'i ise (n=92) kadın vergi mükellefinden oluşmaktadır. Vergi mükelleflerinin medeni durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında ise katılımcıların büyük çoğunluğunun medeni durumunun evli olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların %84,3'ünün evli (n=397), %15,7'sinin ise (n=74) bekâr olduğu görülmektedir.

Tablo 2'de yer alan demografik özelliklerinden vergi mükelleflerinin eğitim durumlarına baktığımızda katılımcıların %13,4'ü ilkokul, %12,7'si ortaokul, %39,3'ü lise, %8,5 ön lisans, %21,4'ü lisans, %4,7'si ise lisansüstü eğitim dü-

zeyine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğu lise mezunlarından oluşmaktadır. Vergi mükelleflerinin eğitim durumlarını gösteren yukarıdaki şemanın Türkiye'deki eğitim pramitlenmesiyle uyumlu olduğu görülmektedir. Bu açıdan örneklemnin eğitim dağılımının ana kütlelinin dağılımıyla orantılı olduğu söylenebilir.

Tablo 2'de vergi mükelleflerinin yaş dağılımlarına da yer verilmiştir. Katılımcıların %17,8'i 18-30 yaş, %54,1'i 31-43 yaş ve %22,3'ü 44-56 yaş, %5,7'si ise 57 yaş ve üzerindedir. Tabloda katılımcıların çoğunluğunun 31-43 yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. Vergi mükelleflerinin aylık gelir düzeyi göre dağılımlarına bakıldığında ise katılımcıların %1,9'u 500 TL altı, %5,3'ünün 501-1000 TL arasında, %40,6'sının 1001-2500 TL, %36,9'u 2501-5000 TL ve %15,3 ise 5001 TL ve üzerinde aylık gelire sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu 1001-2500 TL aylık gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Vergi Mükelleflerinin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı (n)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Erkek	379	80,5	80,5
Kadın	92	19,5	100,0
Toplam	471	100,0	
Medeni Durum	Sayı (n)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Evli	397	84,3	84,3
Bekâr	74	15,7	100,0
Toplam	471	100,0	
Eğitim Durumu	Sayı (n)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
İlkokul	63	13,4	13,4
Ortaokul	60	12,7	26,1
Lise	185	39,3	65,4
Ön lisans	40	8,5	73,9
Lisans	101	21,4	95,3
Lisansüstü	22	4,7	100,0
Toplam	471	100,0	

Yaş	Sayı (n)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde(%)
18-30 yaş	84	17,8	17,8
31-43 yaş	255	54,1	72,0
44-56 yaş	105	22,3	94,3
57 yaş ve üstü	27	5,7	100,0
Toplam	471	100,0	
Aylık Gelir	Sayı (n)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde(%)
500 TL altı	9	1,9	1,9
501-1000 TL	25	5,3	7,2
1001-2500 TL	191	40,6	47,8
2501-5000 TL	174	36,9	84,7
5001 TL ve üstü	72	15,3	100,0
Toplam	471	100,0	
Gelir Türü	Sayı (n)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde(%)
Ticari Kazanç	377	80,0	80,0
Zirai Kazanç	8	1,7	81,7
Serbest Meslek Kazancı	86	18,3	100,0
Toplam	471	100,0	

Söz konusu tabloda yer alan vergi mükelleflerinin gelir türlerine göre dağılımlarına baktığımızda ise katılımcıların %80,0'i ticari kazanç, %1,7'si zirai kazanç ve %18,3 ise serbest meslek kazancı ile uğraşanlardan oluşmaktadır. Tablodaki verilere göre katılımcıların çoğunluğu ticari kazançta göre gelir vergisi mükellefi olarak vergi ödedikleri görülmektedir.

4.3.3- Betimsel Analiz Sonuçları

Vergi mükelleflerinin denetim algısını ölçmek üzere vergi mükelleflerine yöneltilen yedi adet önerme ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

Buradaki "vergi denetimi" ile ilgili önermeler vergi mükelleflerinin vergi denetimi ile ilgili düşüncelerini ve algılarını tespiti etmeye yönelik oluşturulmuş önermelerdir. Söz konusu önermeler ve bu önermelere vergi mükellefleri tarafından

verilen cevaplara ilişkin ortalama, medyan, mod ve standart sapmalar hesaplanmış olup Tablo 3'te elde edilen sonuçlara yer verilerek yorumlanmıştır.

Tablo 3'te vergi denetimi ile ilgili vergi mükelleflerine yöneltilen önermelerin mod puanları incelendiğinde vergi mükelleflerinin çoğunluğunun Ö1, Ö6 önermelerine tamamen katılıyorum, Ö3, Ö5, Ö7 önermelerine katılıyorum, Ö2 önermesine katılmıyorum, Ö4 önermesine ise hiç katılmıyorum şeklinde cevap verdikleri görülmüştür. Elde edilen bu verilere göre vergi mükellefleri vergi denetiminin aktif şekilde yapılmadığını ve vergi denetimlerinin artmasının vergi kaçakçılığının önlenmesinde caydırıcı bir role sahip olacağını belirtmişlerdir. Buna göre vergi mükelleflerinin vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda ortaya çıkan sonuç vergi denetimlerinin artırılması gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3: Vergi Denetimi ile İlgili Önermelere İlişkin Sonuçlar

	Vergi Denetimi İle İlgili Önermeler	Ort.	Med.	Mod	Ss.
Ö1	Vergi denetimi vergi tahsilâtında önemli bir yere sahiptir.	4,02	4,00	5	1,132
Ö2	Ülkemizde vergi denetiminin aktif bir şekilde yapıldığını düşünüyorum.	2,77	2,00	2	1,330
Ö3	Vergi kaçırıldığı için bir defa cezalandırılan mükellefin tekrar tekrar denetlenmesi vergi kaçakçılığının önlenmesinde caydırıcı bir role sahiptir.	3,75	4,00	4	1,199
Ö4	Vergi kaçırın bir mükellefe denetim uygulanmazsa bende de vergi kaçırma isteği oluşur.	2,78	2,00	1	1,466
Ö5	Bir kere denetlenmiş olmak bile mükelleflerin ödevlerini eksiksiz yerine getirmelerini sağlayacaktır.	3,35	4,00	4	1,291
Ö6	Vergi denetimine tabi tutulsam da tutulmasam da vergisel yükümlülüklerimi tam olarak yerine getiririm.	4,10	4,00	5	1,107
Ö7	Vergi denetimi uygulamaları ve sonuçları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum.	3,48	4,00	4	1,190

4.3.4. Hipotezlerin Oluşturulması ve Elde Edilen Verilerin Analiz Sonuçları

Bu başlık altında hipotez grupları ile demografik faktörler arasında bulunan ilişkinin ölçülmesini sağlamaya yönelik olarak bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada hipotez grupları olarak belirle-

diğimiz vergi denetimi, adalet, uzlaşma, vergi affı, vergi mevzuatı ve idari yeterlilik ile demografik değişkenler olan cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, yaş grubu, gelir vergisi türü ve gelir türü arasındaki ilişki düzeyi T testi ve Anova testi ile ölçülmüş olup bu analizlere aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 4: Cinsiyete Göre T Testi Analizi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	A.O	Ss.	t	p
Ölçek Genel Toplamı	Erkek	379	110,5224	13,23821	1,790	,074
	Kadın	92	107,8370	11,43570		
Vergi Denetimi	Erkek	379	24,3272	4,27910	,788	,431
	Kadın	92	23,9457	3,66259		
Adalet	Erkek	379	10,5910	3,37341	-,942	,347
	Kadın	92	10,9457	2,60331		
Uzlaşma	Erkek	379	10,6227	2,76364	1,861	,063
	Kadın	92	10,0435	2,28667		
Vergi Affı	Erkek	379	13,8865	3,85179	,840	,401
	Kadın	92	13,5217	3,20192		
Vergi Mevzuatı	Erkek	379	21,6253	3,54666	2,707	,007
	Kadın	92	20,5435	2,94422		
İdari Yeterlilik	Erkek	379	12,2375	3,44289	1,214	,225
	Kadın	92	11,7717	2,63578		

Hipotezler;

H0= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermez.

H1= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterir.

Vergi mükelleflerinin vergi denetim algısında cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını tespit etmek üzere T testi kullanılmış olup analiz sonuçları Tablo 4'te veril-

miştir. Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların ölçek toplam puanı ve alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının sadece "vergi mevzuatı" alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ve aritmetik ortalamalar incelendiğinde bu farkın erkek katılımcılar lehine olduğu görülmektedir. "Vergi mevzuatı" alt boyutunda $p=0,007$ değeri $0,05$ 'ten küçük olduğundan dolayı cinsiyet için H1 hipotezi kabul edilir.

Tablo 5: Medeni Duruma Göre T Testi Analizi Sonuçları

Değişken	Medeni Durum	N	A.O	Ss.	t	P
Genel Toplam	Evli	397	110,3401	12,85576	1,330	,184
	Bekâr	74	108,1622	13,31188		
Vergi Denetimi	Evli	397	24,2620	4,14533	,112	,911
	Bekâr	74	24,2027	4,29712		
Adalet	Evli	397	10,6801	3,28233	,307	,759
	Bekâr	74	10,5541	3,00749		
Uzlaşma	Evli	397	10,5113	2,73732	,033	,973
	Bekâr	74	10,5000	2,40006		
Vergi Affı	Evli	397	13,8086	3,76099	-,090	,928
	Bekâr	74	13,8514	3,60624		
Vergi Mevzuatı	Evli	397	21,5214	3,47759	1,562	,119
	Bekâr	74	20,8378	3,33527		
İdari Yeterlilik	Evli	397	12,3451	3,31119	3,048	,002
	Bekâr	74	11,0811	3,06887		
E-Maliye	Evli	397	17,2116	3,49467	,168	,866
	Bekâr	74	17,1351	4,04876		

Hipotezler;

H0= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermez.

H1= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları medeni duruma göre anlamlı farklılık gösterir.

Vergi mükelleflerinin vergi denetim algısında medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını tespit etmek üze-

re T testi kullanılmış olup analiz sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir. Tablo 5'e göre katılımcıların ölçek toplam puanı ve alt boyutlarına ilişkin puan ortalamalarının sadece "idari yeterlilik" alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ve aritmetik ortalamalar incelendiğinde bu farkın evli katılımcılar lehine olduğu anlaşılmaktadır. "İdari yeterlilik" alt boyutunda $p=0,002$ değeri $0,05$ 'ten küçük olduğundan dolayı medeni durum için H1 hipotezi kabul edilir.

Tablo 6: Gelir Vergisi Türüne Göre T Testi Analizi Sonuçları

Değişken	Gelir Türü	N	A.O	Ss.	T	P
Genel	Basit Usul	121	110,1074	11,82357	,108	,914
	Gerçek Usul	350	109,9600	13,31796		
Toplam	Basit Usul	121	24,3719	4,09905	,365	,715
	Gerçek Usul	350	24,2114	4,19249		
Vergi Denetimi	Basit Usul	121	10,6942	2,95760	,134	,894
	Gerçek Usul	350	10,6486	3,33333		
Adalet	Basit Usul	121	10,7273	2,41523	1,035	,301
	Gerçek Usul	350	10,4343	2,77111		
Uzlaşma	Basit Usul	121	14,2562	3,18729	1,509	,132
	Gerçek Usul	350	13,6629	3,89703		
Vergi Affı	Basit Usul	121	21,0496	3,33879	-1,345	,179
	Gerçek Usul	350	21,5400	3,49824		
Vergi Mevzuatı	Basit Usul	121	11,7851	3,29446	-1,397	,163
	Gerçek Usul	350	12,2714	3,30200		
İdari Yeterlilik	Basit Usul	121	17,2231	3,36276	,084	,933
	Gerçek Usul	350	17,1914	3,66043		

Hipotezler;

H0= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları gelir vergisi türüne göre anlamlı farklılık göstermez.

H1= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları gelir vergisi türüne göre anlamlı farklılık gösterir.

Vergi mükelleflerinin vergi denetim algısında gelir vergisi türüne göre istatistiksel olarak an-

lamlı bir fark bulunup bulunmadığını tespit etmek üzere T testi kullanılmış olup analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Tablo 6 incelendiğinde Boyutların hiç birinde Gelir vergisi türü değişkeni bakımından istatistiksel yönden anlamlı bir fark bulunmamıştır. Vergi denetim algısı ve alt boyutlarında p değerleri 0,05'ten büyük olmasından dolayı gelir vergisi türü için H0 hipotezi kabul edilir.

Tablo 7: Eğitim Düzeyine Göre Anova Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	Kareler toplamı	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Genel Toplam	Gruplar Arası	498,835	5	,593	,705	-
	Grup İçi	78180,163	465			
Vergi Denetimi	Gruplar Arası	184,290	5	2,151	,058	-
	Grup İçi	7968,644	465			
Adalet	Gruplar Arası	72,757	5	1,394	,225	-
	Grup İçi	4854,891	465			
Uzlaşma	Gruplar Arası	23,906	5	,661	,653	-
	Grup İçi	3363,801	465			
Vergi Affı	Gruplar Arası	84,153	5	1,210	,303	-
	Grup İçi	6466,777	465			
Vergi Mevzuatı	Gruplar Arası	64,812	5	1,083	,369	-
	Grup İçi	5565,455	465			
İdari Yeterlilik	Gruplar Arası	176,771	5	3,320	,006	İlkokul > Lisans- Lisansüstü
	Grup İçi	4952,121	465			
E-Maliye	Gruplar Arası	93,854	5	1,470	,198	-
	Grup İçi	5939,386	465			

Hipotezler;

H0= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermez.

H1= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterir.

Vergi mükelleflerinin vergi denetim algısında eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını tespit etmek üze-

re tek yönlü Anova testi uygulanmış olup farklılığa neden olan grubun tespitinde ise Tukey testi kullanılmıştır. Tablo 7 incelendiğinde “idari yeterlilik” alt boyutunda eğitim düzeyi “İlkokul” olan katılımcıların puan ortalamasının eğitim düzeyi “Lisans” ve “Lisansüstü” olanlara göre daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. “İdari yeterlilik” alt boyutunda $p=0,006$ değeri $0,05$ 'ten küçük olduğundan dolayı eğitim düzeyi için H1 hipotezi kabul edilir.

Tablo 8: Yaş Düzeyine Göre Anova Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	Kareler toplamı	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Genel Toplam	Gruplar Arası	1496,582	3	3,018	,030	57 yaş grubu > 18-30 yaş ve 31-43 yaş grubu
	Grup İçi	77182,416	467			
Vergi Denetimi	Gruplar Arası	17,567	3	,336	,799	-
	Grup İçi	8135,368	467			
Adalet	Gruplar Arası	1,099	3	,035	,991	-
	Grup İçi	4926,549	467			
Uzlaşma	Gruplar Arası	42,122	3	1,960	,119	-
	Grup İçi	3345,585	467			
Vergi Affı	Gruplar Arası	212,377	3	5,216	,001	57 yaş grubu>31-43 yaş grubu
	Grup İçi	6338,553	467			
Vergi Mevzuatı	Gruplar Arası	81,813	3	2,295	,077	-
	Grup İçi	5548,455	467			
İdari Yeterlilik	Gruplar Arası	53,343	3	1,636	,180	-
	Grup İçi	5075,549	467			
E-Maliye	Gruplar Arası	2,553	3	,066	,978	-
	Grup İçi	6030,687	467			

Hipotezler;

H0= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları yaşa göre anlamlı farklılık göstermez.

H1= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları yaşa göre anlamlı farklılık gösterir.

Vergi mükelleflerinin Vergi denetim algısında yaş değişkeni yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek üzere tek yönlü Anova testi uygulanmış olup farklılığa neden olan grubun tespitinde ise Tukey testi kullanılmıştır. Tablo 8 incelendiğinde genel toplamda

“57 yaş grubu” olan katılımcıların puan ortalamasının “18-30 yaş grubu” ve “31-43 yaş grubu” olanlara göre daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Ayrıca “Vergi Affı” alt boyutunda da “57 yaş grubu” olan katılımcıların puan ortalamasının “31-43 yaş grubu” olanlara göre daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Vergi denetim algısı genel toplamda ve “vergi affı” alt boyutunda p değeri 0,05’ten küçük olduğundan dolayı yaş faktörü için H1 hipotezi kabul edilir.

Tablo 9: Aylık Gelir Düzeyine Göre Anova Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	Kareler toplamı	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Genel Toplam	Gruplar Arası	1767,608	4	2,677	,061	-
	Grup İçi	76911,390	466			
Vergi Denetimi	Gruplar Arası	181,867	4	2,658	,032	Aylık geliri 500 TL altı< aylık geliri 1001-2500 TL ve 5001 TL üzeri grubu
	Grup İçi	7971,067	466			
Adalet	Gruplar Arası	48,321	4	1,154	,331	-
	Grup İçi	4879,327	466			
Uzlaşma	Gruplar Arası	4927,648	470	,410	,801	-
	Grup İçi	11,889	4			
Vergi Affı	Gruplar Arası	13,757	4	,245	,913	-
	Grup İçi	6537,173	466			
Vergi Mevzuatı	Gruplar Arası	209,207	4	4,496	,001	Aylık geliri 500 TL altı< aylık geliri 1001-2500 TL ve 5001 TL üzeri gelir grubu, Aylık gelir 501-1000 TL < 5001 TL ve üzeri gelir grubu
	Grup İçi	5421,061	466			
İdari Yeterlilik	Gruplar Arası	113,769	4	2,643	,053	-
	Grup İçi	5015,122	466			
E-Maliye	Gruplar Arası	150,895	4	2,988	,019	Aylık gelir 501-1000 TL< 2501-5000 TL ve 5001TL ve üzeri gelir grubu
	Grup İçi	5882,345	466			

Hipotezler;

H0= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermez.

H1= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık gösterir.

Vergi mükelleflerinin vergi denetim algısında aylık gelir düzeyi yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek üzere tek yönlü Anova testi uygulanmış olup farklılığa neden olan grubun tespitinde ise Tukey testi kullanılmıştır. Tablo 9 incelendiğinde vergi denetimi alt boyutunda aylık gelir düzeyi “1001-2500 TL” ve “5001 TL ve üzeri” olan katılımcıların puan ortalamasının “500 TL altı” gelir elde eden katılımcılardan daha yüksek olduğu ve bu farkın

istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Aylık gelir düzeyi “500 TL altı” olan vergi mükelleflerinin vergi denetimi hakkındaki bilgileri diğer vergi mükelleflerine göre daha düşüktür. Ayrıca Vergi mevzuatı alt boyutunda “1001-2500 TL” ve “5001 TL üzeri” aylık gelir düzeyine sahip olan vergi mükelleflerinin puan ortalamasının “500 TL altı” gelir düzeyine sahip olan vergi mükelleflerinden daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Tabloya göre vergi mevzuatı alt boyutunda “5001 TL ve üzeri” gelire sahip olan vergi mükelleflerinin puan ortalamasının da “501-1000 TL” aylık gelir düzeyine sahip olan vergi mükelleflerinden yüksek olduğu söylenebilir. E-maliye alt boyutunda ise aylık gelir düzeyi “2501-5000 TL” ve “5001 TL ve üzeri” olan mükelleflerin puan ortalamasının aylık gelir

düzeyi “501-1000 TL” olan mükelleflere göre daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. “Vergi denetimi”,

“vergi mevzuatı”, “e-maliye” alt boyutlarının p değerleri 0,05’ten küçük olduğundan dolayı aylık gelir düzeyi için H1 hipotezi kabul edilir.

Tablo 10: Gelir Türüne İlişkin Anova Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	Kareler Toplamı	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Genel Toplam	Gruplar Arası	358,892	2	1,072	,343	-
	Grup İçi	78320,106	468			
Vergi Denetimi	Gruplar Arası	,687	2	,020	,980	-
	Grup İçi	8152,247	468			
Adalet	Gruplar Arası	5,370	2	,255	,775	-
	Grup İçi	4922,278	468			
Uzlaşma	Gruplar Arası	5,370	2	1,060	,347	-
	Grup İçi	4922,278	468			
Vergi Affı	Gruplar Arası	26,957	2	,967	,381	-
	Grup İçi	6523,973	468			
Vergi Mevzuatı	Gruplar Arası	17,147	2	,715	,490	-
	Grup İçi	5613,121	468			
İdari Yeterlilik	Gruplar Arası	25,083	2	1,150	,318	-
	Grup İçi	5103,809	468			
E-Maliye	Gruplar Arası	51,556	2	2,017	,134	-
	Grup İçi	5981,684	468			

Hipotezler;

H0= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları gelir türüne göre anlamlı farklılık göstermez.

H1= Mükelleflerin vergi denetim algısı ve alt boyutları gelir türüne göre anlamlı farklılık gösterir.

Vergi mükelleflerinin vergi denetim algısında gelir türü yönünden istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığını tespit etmek üzere tek yönlü Anova testi ile analiz yapılmış olup analiz sonuçları Tablo 10’da verilmiştir. Tablo 10 incelendiğinde boyutların hiç birinde gelir türü için istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır. Vergi denetim algısı ve alt boyutlarında p değerleri 0,05’ten büyük olduğundan dolayı gelir türü için H0 hipotezi kabul edilir.

SONUÇ

Devletler kamu ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla finansal kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Devletlerin ihtiyaç duyduğu en önemli finansman kaynağı ise vergilerdir. Türkiye’de vergiler beyan usulüne dayanmaktadır. Vergilerin doğru bir şekilde hesaplanması için vergi mükellefleri tarafından belirtilen beyanların gerçeği yansıtıp yansıtmadığı büyük önem taşımaktadır. Beyanların gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tespit edilmesi için etkin bir vergi denetimine ihtiyaç duyulmaktadır. Vergi denetiminin temel amacı vergi kayıp ve kaçaklarının en aza indirilmesi ve vergi mükelleflerinin vergiye uyumunun artırılmasıdır. Vergi denetiminin temel amacına ulaşmasının sağlanması için vergi mükelleflerinin vergi denetimini nasıl algıladıklarının tespit edi-

lerek eksikliklerin ve aksaklıkların giderilmesi, vergiye gönüllü uyum ve vergi tahsilât düzeyinin yüksek gerçekleştirilmesi noktasında önem arz etmektedir.

Vergi mükelleflerinin denetim algısını ölçmeye yönelik Uşak ilinde yapılan araştırma sonucuna göre vergi denetim algısına ilişkin bulgular şu şekildedir;

- Vergi mükellefleri, vergi denetimi ile ilgili yöneltilen önermelere vergi denetiminin aktif şekilde yapılmadığı yönünde cevaplar vermiş ve vergi denetimlerinin artmasının vergi kaçakçılığının önlenmesinde caydırıcı bir role sahip olduğunu belirtmişlerdir.
- Vergi adaleti kapsamında yöneltilen önermelere vergi sisteminin adil olmadığı ve vergilemede adaletin sağlanması için vergi denetimlerinin olması gerektiğine yönelik cevaplar vermişlerdir.
- Uzlaşma ve vergi affı kapsamında yöneltilen önermelere vergi afları ile vergi yükümlülüklerini yerine getirmeyen vergi mükelleflerine kesilmiş olan cezaların kaldırıldığını ve vergi afları ile dürüst mükelleflerin cezalandırıldığına yönelik cevaplar vermişlerdir. Ayrıca uzlaşma ve vergi affı gibi uygulamaların vergi denetiminde etkinliği azalttığını belirtmişlerdir.
- Vergi mevzuatı ile yöneltilen önermelerde çok fazla vergi türünün olduğunu, vergi mevzuatında çok fazla değişiklik yapıldığını, vergi mevzuatının karışık olduğu, açık ve anlaşılır olmadığı ve bunların da vergi denetimini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.
- Vergi mükelleflerine yöneltilen önermelerde vergi denetim elemanları ile ilgili olarak yeterli bilgiye sahip olup-olmadıkları sorulmuştur. Vergi denetim elemanlarının vergi mükellefleri gözünde yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Vergi mükelleflerine vergi denetim elemanları ile ilgili yöneltilen “Türkiye’de çalışan vergi denetim ele-

manlarının denetim esnasındaki ılımlı davranışları vergi denetimine bakışımı olumlu etkilemektedir” önermesine katılmaları ise denetimler sırasında vergi denetim elemanlarının davranışlarının vergi mükelleflerinin vergi denetimine olan bakışımı olumlu yönde etkileyeceği sonucuna varılabilir.

- E-maliye uygulamaları hakkında yöneltilen önermelere ise genel olarak vermiş oldukları cevaplar kapsamında e-defter, e-haciz, e-devlet ve e-beyanname gibi teknolojik uygulamaların vergi denetiminde etkinliği arttıracaklarını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak; vergi tahsilâtının vergi kapasite düzeyine yakın bir düzeyde yapılabilmesi, vergi sisteminde adaletin sağlanması ve vergide meydana gelen kayıpların ve kaçakların önlenmesi açısından vergi denetiminin önemli bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir. Vergi denetimlerinin aktif ve yeterli düzeyde yapılması ile vergi tahsilâtının istenilen şekilde elde edilmesine, vergi sisteminde adaletin sağlanmasına, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesine katkıda bulunulabilir. Ayrıca vergi denetimlerinin etkili ve verimli bir şekilde yapılmasının sağlanması için uzlaşma ve vergi affı uygulamalarının gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi vergi denetiminde etkinlik için önemli bir adım olabilecektir. Bunun yanında vergi kanunlarının sade, anlaşılır ve adil olacak şekilde tekrar düzenlenmesi, e-maliye, e-haciz, e-devlet, e-beyanname gibi bilişim teknolojisindeki yeniliklerin vergi uygulamalarına yansımalarının hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi vergi denetim algısını ve vergi denetiminde etkinliği artıracakları düşünülmektedir.

Ayrıca yapılan çalışmada vergi mükelleflerinin vergi denetim algısına sahip olmalarının mükellef davranışları üzerinde önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Bundan dolayı vergi mükelleflerinin vergi ve vergi denetimi konularında bilinçlendirilmesi vergi idaresi tarafından üstlenilmesi gereken önemli konular olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- ALLINGHAM, M. and SANDMO, A. (1972). Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. *Journal of Public Economics* 1, pp.323-338.
- ALM, J., JACKSON, B. R., And MCKEE, M. (1992). Estimating The Determinants of Taxpayer Compliance With Experimental Data. *National Tax Journal*, Volume: 45, Issue:1, pp:107-114.
- AYDIN, B. (2006). Kayıt Dışı Ekonomi-Ver-gi Denetimi-İdari Yapı-7. Maliye ve Sigorta Yorumları, 15 Mayıs 2006, s.1-12.
- BAKIR, G. B. (2009). Türkiye’de Vergi Denetiminin Vergi Kayıp ve Kaçaklarını Önleme-deki Etkinliği. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.
- BEŞEL, F. (2017). Türkiye’de Vergi Deneti-minin Ekonomik ve Hukuki Etkinliği. Sa-karya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü-sü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya.
- ÇAVUŞ, A. (2006). Vergi İdaresinin Yükümlü-yü Denetim Yolları. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul.
- ÇELEBİ, E. C. (2016). Vergi Bilinci ve Ver-giye Bakış Açıları: Zonguldak İlinde Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Üzerine Uygulama. Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak.
- ÇİÇEK, H. (2006). Psikolojik ve Sosyal Yön-den Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri. Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası Yayınları. İstanbul.
- ÇİÇEK, U. ve KIYMIK, H. (2018). Mükellefle-rin Vergi Denetimine Karşı Bakışına Yönelik Bir Araştırma, Kamu Mali Yönetimi Kapsa-mında Mali Denetim Üzerine Seçme Konu-lar (Ed. TAYTAK, M. ve CİĞERCİ, İ.), Savaş Yayınevi. Ankara.
- DOĞAN, M. (2010). Türkiye’de Vergi Deneti-minin Mükellefler Üzerindeki Etkisi (Mani-sa İli Vergi Mükelleflerinin Denetime Bakışı Üzerine Bir Anket Çalışması. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Ya-yımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa.
- ERDEM, T. (2011). 6009 Sayılı Kanunla Ya-pılan Değişiklikler Sonrasında Vergi İncele-mesi. Yaklaşım Yayıncılık. Ankara.
- HASTÜRK, M. (2010). Türkiye’de Vergi De-netiminin Etkinliğinin İncelenmesi ve De-ğerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara.
- KOÇ, M. (2011). Türkiye’de Vergi Kayıp Ka-çağı ve Bunların Önlenmesinde Vergi Dene-timinin Rolü. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Dokto-ra Tezi). İstanbul.
- MACIEJOVSKY, B., KIRCHLER, E., and SCHWARZENBERGER, H. (2007). Misper-ception of Chance And Loss Repair: on the Dynamics of Tax Compliance. *Journal of Economic Psychology*, Volume: 28, Issue: 6, pp: 678-691.
- MALİYE BAKANLIĞI, Maliye Bakanlığı Ta-rihçesi, <http://www.maliye.gov.tr/bakanlik-tarihcesi>, (Erişim Tarihi: 26 Şubat 2018).
- MALİYE HESAP UZMANLARI VAKFI, http://www.huzv.org/menu_detay-248-TARIH-CE.html, (Erişim Tarihi:14 Mayıs 2018).
- MASON, R., and CALVIN, L. D. (1984). Public Confidence and Admitted Tax Evi-sion. *National Tax Journal*, Volume: 37, Is-sue: 4, pp: 489-496.
- MUTER, N. B., SAKINÇ, S., ve ÇELEBİ, K. (1993). Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tu-tum ve Davranışları Araştırması, Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü. Manisa.
- OĞUZTÜRK, B. S., ve ÜNAL, E. K. (2015). Türkiye’de Vergi Denetiminde Yeni Dönem. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Der-gisi, Cilt:7, Sayı: 13, ss. 207-237.

- ORGAN, İ. (2008). Vergi denetimi ve Türkiye uygulaması: sorunlar, çözüm önerileri. Gazi Kitabevi. Ankara.
- ÖNCEL M., ÇAĞAN N. ve KUMRULU, A. (1985). Vergi Hukuku. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 2. Baskı. Ankara.
- SAĞLAM, M., ve AYTAÇ, D. (2015). Vergi Mükelleflerinin Vergi Denetimi Algıları: Çorum Örneği. Sosyoekonomi, Cilt:23, Sayı:25, s.127-147.
- SARILI, M. A. (2004). Türkiye’de Gelir İdaresi İle Vergi Denetiminin Sorunları, Çözüm Önerileri ve Yeniden Yapılandırılması. Kırmızı Tanıtım Yayıncılık. Ankara.
- SAVAŞAN, F., ve ODABAŞ, H. (2005). Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 10, ss.1-28.
- SLEMROD, J., M. BLUMENTHAL, and C. CHRISTIAN (2001). Taxpayer Response to an Increased Probability of Audit: Evidence from a Controlled Experiment in Minnesota, Journal of Public Economics, Volume:79, Issue:3, pp: 455-483.
- TEKİN F. ve ÇELİKKAYA A. (2011). Vergi Denetimi. Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı. Ankara.
- TUAY, E. ve GÜVENÇ, İ. (2007). Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Yayın No:51 (Kasım).
- TUNCER, S. (2001). Hesap Mütahasssılarından Hesap Uzmanlığına. Vergi Dünyası, Sayı:238, Haziran.
- UMAN, O. (2010). Vergi Denetiminin Türk Muhasebe Uygulamalarına Etkisi. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 45, ss.190-199.
- WITTE, A. D. And WOODBURY, D. F. (1985). The Effect of Tax Laws and Tax Administration on Tax Compliance: The Case of the U.S. Individual Income Tax. National Tax Journal, Volume: 38, No:1, pp.1-13.
- YENİÇERİ, H. (2004). Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya: Uludağ Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vergi Okuryazarlığı.